

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

Geçmişe Ayna Tutarken Kendi Zamanına Tanıklık Etmek ya da Tarihsellik

Tarihsellik Yazıları, Ömer Özsoy,
Kitabiyat, Ankara, 2004.

Zamanın kendisiyle birlikte, içindekileri de yokluğun kucağına terk etme eğilimine karşı beşeri zihin ne kadar direnebilir? Zaman ufku içinde kendini asla bir bütün olarak derlemeye ve algılamaya bile güç yetiremeyen beşeri zihnin kendi dışındaki tarihsel, fiziksel, kültürel gerçeklikle olan ilgisini her zaman güvenebileceği şekilde kurması nasıl mümkündür? Şayet zaman, beşeri zihnin kendisi kadar zihin dışı gerçekliği de yokluğun kucağına terk etme eğilimindeyse, zihnin gerçekliğe ilişkin izlenim ve hatıraları arasında ortak (gördüğü) noktaları, “gerçekliğin özü” şeklinde kutsamaktan başka çaresi var mıdır? Zaman ve beşeri bilinç arasındaki ezeli düello, beşeri bilinç varoldukça devam edeceğe benziyor. Bu düello beşeri bilincin bazen metafiziksel illüzyonlar üretmesi, bazen nihilistik bir ufuk içinde kendini yitirmesi, bazen dilin sonu gelmez çağrışımlarının izini sürmesi, bazen Varlık’ın sesine kulak vermesi, bazen sanat eserlerinin alt edilemez direncine yaslanması, bazen bizzat zamanın

doğum ve ölüm günlerini anmasıyla farklı alan ve şekillerde sürmektedir.

Özellikle son iki yüz yıldır, beşeri bilincin söz konusu düelloda zamanın yok ediciliğine direnmek için yeni savunma stratejileri geliştirdiğini görmekteyiz. Bu savunma stratejisine genel olarak “tarihselcilik” adı verilmektedir. En basit şekliyle söylemeye çalışırsak, tarihselcilik beşeri bilincin zamanın yok edici gücü karşısında hem kendisini hem de zihin-dışı gerçekliği kuşatacak şekilde inşa ettiği koruma şemsiyesidir. Elbette bu koruma şemsiyesi yine zamanın tahripkar etkisiyle açılan gedikler nedeniyle sürekli yeni onarımlara muhtaçtır; bu yüzden tarihselcilik ya da koruma şemsiyesi gediklerindeki onarımların çokluğu oranında başlangıçtaki haliyle neredeyse mukayese kabul etmeyecek kadar değişime uğradı. Beşeri bilincin zamana direnmek için inşa ettiği tarihselcilik şemsiyesine daha ne kadar sığınacağı elbette peşinen bilinemez. Bununla birlikte beşeri bilincin, kendisi ve dış gerçeklik için bu koruma şemsiyesini inşa ederken daha önce benzeri görülmeyecek şekilde zamana karşı duyarlı hale geldiği de açıktır. Bu duyarlılığa erişen bilince “tarihsel bilinç” adı verilmektedir.

Özellikle son 14 yıldır ülkemizde İlahiyat alanında bu koruma şemsiyesinin olumlu ve olumsuz yanları önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Batı düşüncesinin tarihselcilik tecrübesini gözden ırak tutmaksızın yapılan bu tartışmalar, temelde İslam’ın kutsal metinlerinin, İslam geleneğinin ve günümüz Müslümanlarının böyle bir koruma şemsiyesine muhtaç olup olmadıkları noktasında cereyan etmektedir. Elbette bu tartışmalara taraf olanların söz konusu koruma şemsiyesinin ya da tarihselciliğin boyutlarını ne ölçüde anladıkları ve bu tartışmalara girerirken ne ölçüde etkin bir zaman ve tarih bilincinden hareket ettikleri ayrı bir tartışma konusudur. Ancak yine de şu ya da bu derinlikte yürütülen tartışmalar, en azından zaman karşısında bilincin daha duyarlı hale gelmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Zamanın beşeri bilinç ve bi-

linç dışı gerçeklikler üzerindeki tahripkâr gücü daha iyi fark edildikçe, İlahiyat alanında zamana karşı farklı savunma stratejileri geliştirilecek ve muhtemelen bu sayede tarihsel bilinç uyanabilecektir.

Ülkemizdeki İlahiyat çalışmalarında tarihsel bilincin uyanması noktasında yoğun çaba göstererek kendine özgü bir yer edinen Ömer Özsoy'un son on yıldır Kur'an ve tarihsellik üzerinde yazdığı makale ve bildiri metinleri, Kitabiyat yayınları arasında *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları* (Ankara: 2004) başlığı altında kitap formunda yeniden yayımlandı. Peşinen söylemek gerekirse bu kitap, yazarın Kur'an ve tarihsellik gibi iki önemli noktada farklı zamanlarda söylemeye çalıştığı farklı noktaları bize derli toplu olarak sunması anlamında akademik açıdan önemli bir işlev görmektedir. Hem ülkemizde İlahiyat alanında "tarihsellik" kavramı ekseninde üretilen ilk ciddi fikirler yumağı olması hem de bundan sonraki muhtemel Kur'an ve tarihsellik tartışmalarında kendi tarihsel önemini koruyacak olması anlamında Özsoy'un çalışması akademik ve felsefi ilgiyi yeterince hak etmektedir.

Ayrıntılı değerlendirmeleri okurların kendisine bırakmakla birlikte, kitabın tümünü elden geldiğince dikkatle okuyan biri olarak şunu söylemeden edemeyeceğim: Özsoy'un *Kur'an ve Tarihsellik* başlıklı çalışması açıkça taraf olduğu ve ileri sürdüğü tarihsellik tezlerinden belki daha esaslı olarak bize tarihsel bilinç gelişmeksizin yapılan/yapılacak tarihsellik/tarihselcilik tartışmalarının akibeti hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Galiba yazarı kimi zaman bir trajik kahraman gibi ön saflarda çaba harcamaya sevk eden, kimi zaman yorgun bir savaşçı gibi umutsuzluğa düşürmüş görünen şey, tarihsellik ve metafizik arasındaki aşılmaz gerilimdir. Yazar bir taraftan tarihselliğin trajik kahramanı ve diğer taraftan metafiziğin yorgun savaşçısı gibi görünerek aslında günümüz İlahiyat çalışmalarına hatırı sayılır ölçüde tanıklık etmektedir. Bu çalışma, açıkça söylediği kadar ima ettiği diğer hususlarla birlikte okunduğunda yani hem tarihsellik hem de metafizik perspektifinde irdelendiğinde Kur'an ve tarihsellik sorunu kadar günümüz İslam düşüncesinin

geldiği noktayı daha iyi kavramamıza imkan verebilecektir. Zamana karşı beşeri bilincin direnebilmesinin en esaslı yollarından biri, zamana en iyi tanık olanlara kulak vermekten geçiyor olmalıdır. Özsoy'un bu çalışması geçmiş hakkındaki tarihsel ve metafiziksel tezleri kadar günümüzün de iyi bir tanığı olarak beliriyor. Bu bakımdan ona kulak vermeliyiz; bunu en azından kendi bilincimizin zamanın tahripkar gücüne karşı direnebilmesi için yapmalıyız.

Burhanettin TATAR
(Doç. Dr.,OMÜ İlahiyat Fak.)

